

REFLECȚII ASUPRA COMERȚULUI AGROALIMENTAR MOLDOVENESC PRIN PRISMA OPȚIUNILOR DE INTEGRARE

*Alexandru STRATAN¹, profesor,
Institutul Național de Cercetări Economice, RM*

În perioada ultimilor ani, Republica Moldova a lansat o serie de inițiative de dezvoltare a politicii comerciale în vederea asigurării unui cadru juridic mai facilitator desfășurării relațiilor economice și comerciale cu principalii parteneri externi. Astfel, a fost semnat Acordul privind crearea Zonei de liber schimb în cadrul CSI. La fel, Republica Moldova a început negocierea Acordului de Asociere cu țările Uniunii Europene, care a fost parafat în luna noiembrie 2013 și semnat în iunie 2014 și are ca parte componentă obligatorie Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ALSAC). Acest articol are ca scop evaluarea principalelor efecte pe care le-ar putea avea semnarea Acordului de Asociere asupra sectorului agricol moldovenesc, examinând totodată reacția acestuia, în cazul în care Republica Moldova ar fi optat pentru integrarea sa în cadrul Uniunii Vamale – Federația Rusă, Belarus, Kazahstan.

Cuvinte cheie: acord de liber schimb, export, import, comerț agroalimentar, uniune vamală.

REFLECTIONS ON MOLDOVAN AGRIFOOD TRADE THROUGH THE INTEGRATION OPTIONS

*Alexandru STRATAN, Professor,
National Institute for Economic Research, RM*

During last years, Republic of Moldova launched a number of trade policy development initiatives in order to ensure a more facilitating legal framework for the economic and trade relations with the key external partners. Thus, an agreement on the establishment of a free trade area in the CIS was signed and, similarly, Republic of Moldova started negotiating the Association Agreement with the European Union, which was initiated in November 2013 and signed in June 2014 and has as component part the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA). The paper aims at the assessment of the main effects of signing the Association Agreement on the Moldovan agricultural sector, while examining its reaction, if the Republic of Moldova would have opted for its integration in the Customs Union - Russian Federation, Belarus, and Kazakhstan.

Key words: free trade agreement, export, import, agri-food trade, customs union.

JEL Classification: F13, F15, Q17

Introducere. În ultimii ani, situația sectorului agricol în Republica Moldova a devenit o adevărată îngrijorare pentru autoritățile publice responsabile de dezvoltarea politicilor și monitorizarea sectorului dat și pentru antreprenorii și populația ocupată în sector. Negocierea, parafarea și pregătirea pentru semnarea Acordului de Asociere a sporit preocupările pentru acest sector, în special modul în care acesta va putea face față provocărilor liberalizării simetrice a comerțului exterior cu țările Uniunii Europene și Turcia. Însemnătatea acestor măsuri este mult mai importantă decât facilitarea relațiilor comerciale, acestea având ca obiectiv urgentarea reformelor structurale și depășirea etapei de tranziție a economiei naționale. Totodată, pe cât de important este Acordul de Asociere pentru economia națională, pe atât de multă responsabilitate cere din partea autorităților naționale și a întregii societăți civile în vederea bunei sale implementări. Odată cu intensificarea procesului de liberalizare, mai multe sectoare ale economiei vor întâmpina un șir de provocări în vederea sporirii competitivității și asigurării rezistenței concurenței străine. Iar unul dintre cele mai amenințate sectoare, căruia i s-a acordat și o importanță aparte în cadrul negocierilor, este agricultura, care altminteri deține încă un rol important în cadrul economiei naționale.

Ținând cont de obiectul analizei acestui studiu, este foarte important înțelegerea distincției dintre un Acord de Liber Schimb (ALS) și o Uniune Vamală (UV). Acordul de liber schimb, este un acord preferențial de comerț, reprezentând una

Introduction. In the recent years the agricultural sector in the Republic of Moldova has become a real concern for the public authorities responsible for policy development and this sector monitoring as well as for the entrepreneurs and population engaged in this sector. The negotiation, initialing and preparation for signing the Association Agreement has increased the concerns for this sector, particularly the way in which it will meet the challenges of symmetric liberalization of foreign trade with European Union countries and Turkey. The significance of these measures is more important than trade relations facilitation, which aim at speeding up the structural reforms and overcoming the transition stage of the national economy. At the same time, the Association Agreement is as important for the national economy, as much responsibility is required on behalf of the national authorities and the entire civil society for its proper implementation. Along with the intensification of the liberalization process, many sectors of the economy will face a number of challenges to increase the competitiveness and ensure resistance to foreign competition. One of the most threatened sectors, which was granted special importance in the negotiations is agriculture, which continues to play an important role in the national economy.

Given the subject of analysis of this study, it is important to understand the distinction between a Free Trade Agreement (FTA) and Customs Union (CU). The Free Trade Agreement is a preferential trade agreement representing one

¹ © Alexandru STRATAN, alex_stratan@yahoo.com

dintre formele incipiente de integrare economică. Uniunea vamală, presupune un nivel mai înalt de integrare, comparativ cu ALS. Pe lângă eliminarea la maxim a barierelor tarifare și netarifare în comerț, participanții la acord, care, de obicei, sunt țări adiacente geografic, adoptă și un tarif vamal comun, ajungând la un numitor comun asupra gradului de protecție a tuturor sectoarelor. Prin urmare, negocierea și implementarea unei UV implică eforturi sporite în materie de timp, resurse financiare, precum și concesiuni politice. Aderând la UV, un stat își pierde într-o mare măsură autonomia de a elabora politica sa comercială [1].

Rezultate și discuții. Republica Moldova a fost inclusă în lista UE cu privire la țările beneficiare de preferințe încă de la mijlocul anilor 90, iar din 2008 beneficiază de preferințele comerciale autonome. Totodată, oportunitățile oferite de acest regim nu sunt exploatate conform potențialului existent, iar cotele oferite pentru o mare parte din produsele agroalimentare rămân a fi nevalorificate, cu excepția unor poziții tarifare cum ar fi: porumbul, grâul, orzul, vinurile. Mai mult, unele produse cum ar fi cele de origine animalieră nu pot fi exportate pe această piață [2].

Sectorul agroalimentar ocupă, tradițional, un rol aparte în negocierea acordurilor preferențiale de comerț. Acest fapt se poate explica prin preocupările autorităților publice pentru securitatea alimentară a țării, bunăstarea populației în mediul rural și, în special, în țările dezvoltate, impactul pe care importul anumitor produse agroalimentare l-ar putea avea asupra securității consumatorilor.

Dat fiind ponderea încă mare în PIB a sectorului agricol, în Republica Moldova se atestă o corelație moderată, pozitivă între creșterea valorii adăugate în agricultură și creșterea PIB (Figura 1). Coeficientul de corelație între aceste două variabile a constituit 0,57 în perioada anilor 2007-2012.

La fel, agricultura reprezintă o sursă importantă de existență a populației din mediul rural. Conform datelor anului 2012, circa 18,8% din venituri provin din activitatea individuală salarială, 20,8% din venimenter, 22,5% din prestații sociale (pensii, indemnizații pentru copii, compensații și ajutor social) și circa 28,6% din activitatea salarială. În acest context, trebuie menționat că în agricultură este ocupată 48% din populația activă în mediul rural, sau mai mult de un sfert din populația ocupată la nivel de țară (26,4%).

of the early forms of economic integration. The Customs Union implies a higher level of integration compared to FTA. Besides the maximal elimination of tariff and non-tariff barriers to trade, the participants to the agreement that usually are geographically adjacent countries, shall adopt a common customs tariff, reaching a consensus on the degree of protection of all sectors. Therefore, the negotiation and implementation of a CU involves increased efforts in terms of time, financial resources and political concessions. By adhering to CU, a state loses a large part of its autonomy to develop its trade policy [1].

Results and discussions. The Republic of Moldova was included in the EU list of countries benefiting from preferences since the mid-90s, and since 2008, it benefits from autonomous trade preferences. However, the opportunities offered by this system are not fully exploited to the existing potential and the rates offered for a large part of agri-food products remain unrealized, except for some tariff headings, such as: corn, wheat, barley, wines. Moreover, some products such as those of animal origin cannot be exported to this market [2].

The agri-food sector traditionally plays an important role in negotiating the preferential trade agreements. This can be explained by the food security concerns of the public authorities of the country, welfare of the rural population, and in particular, in developed countries, the impact of imports of certain agri-food products could have on consumer safety.

Given the still high share of agriculture in GDP, in the Republic of Moldova a moderate correlation, positive correlation between the growth of added value in agriculture and GDP growth is observed (Figure 1). The correlation coefficient between these two variables was 0.57 in 2007-2012.

Similarly, agriculture represents an important source of livelihood of the rural population. According to 2012 data, about 18.8% of revenue comes from self-employment, 20.8% from remittances, 22.5% - social benefits (pensions, child benefits, compensation and social aid) and about 28.6% from employment. In this context, it should be noted that agriculture employs 48% of the active population in rural areas, or more than a quarter of the working population at the national level (26.4%).

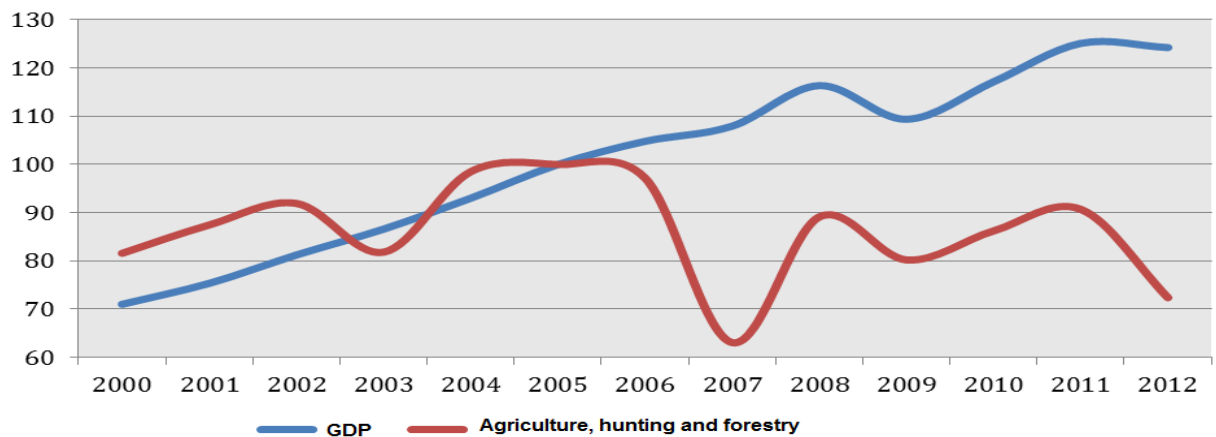

Fig. 1. Evoluția valorii adăugate în sectorul agricol, 2005=100%

Fig. 1. Evolution of added value in agriculture sector, 2005=100%

Sursa/Source: Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova /According to the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova.

Totodată, sectorul agricol în Republica Moldova confruntă o serie de constrângeri. În ultimii ani acesta a cunoscut o degradare vizibilă, iar deficiențele sale de structură îl fac extrem de vulnerabil modificărilor bruște ale condițiilor naturale și celor climatice, care au devenit destul de frecvente în această perioadă.

Conform datelor Băncii Mondiale, în aspect regional Republica Moldova se plasează printre țările cu cel mai mic nivel al productivității muncii (Tabelul 1). Cuantificată ca raport al valorii adăugate per lucrător, exprimat în dolari SUA în prețurile anului 2005, productivitatea muncii în sector constituia 1884,3 USD, cu mult inferioară țărilor din regiune, nemaivorbind de media europeană.

At the same time, the agricultural sector in the Republic of Moldova faces a number of constraints. In recent years, it has experienced a noticeable degradation and its structural weaknesses make it extremely vulnerable to sudden changes in natural conditions and the weather, which have become quite common in this period.

According to the World Bank data, in regional aspect, the Republic of Moldova is among the countries with the lowest level of labor productivity (Table 1). Quantified as the ratio of value added per worker, expressed in USD in 2005 prices, the labor productivity in the sector amounted to USD 1,884.3, much smaller than in the countries from the region, let alone the European average.

Tabelul 1 / Table 1

Productivitatea muncii în agricultură / Labor productivity in agriculture

	UE / EU	România / Romania	Turcia / Turkey	RM / Republic of Moldova	Federația Rusă / Russian Federation	Kazakhstan / Kazakhstan	Belarus / Belarus
Productivitatea muncii, USD (2005=100%) / Labor Productivity, USD (2005=100%)	18380,4	8067,8	6597,8	1884,3	5968,6	3532,5	7845,5

Sursa / Source: Conform datelor Băncii Mondiale / According to the World Bank data.

Productivitatea joasă poate fi explicată de mai multe cauze:

- Structura exploatațiilor agricole, concentrată preponderent în gospodăriile mici. Conform datelor anului 2012, circa 50,8% din producția agricolă era obținută în gospodăriile populației;
- Înzestrarea slabă cu utilaj tehnic a exploatațiilor agricole, mașinile agricole deținute de producătorii agricoli fiind de cele mai deseori uzate moral și fizic.
- Nivelul scăzut al educației al populației angajate în sector, ceea ce afectează negativ procesul de transformare structurală și progresul tehnologic.
- Structură slab diversificată a suprafețelor însămânțate ș.a.

Conform datelor anului 2012, deși nu este cel mai relevant indicator, dat fiind fluctuația mare a producției agricole ca urmare secetei în anul corespunzător, valoarea producției agroalimentare a constituit circa 875,3 mil. USD, reprezentând 40% din exporturile totale (Figura 2). Mărimea cotei este una impunătoare comparativ cu alte țări din regiune, ceea ce poate servi, inclusiv un indicator al specializării internaționale al țării în sectorul dat.

Low productivity can be explained by several reasons:

- Farm structure, concentrated mainly in small households. According to 2012 data, about 50.8% of agricultural production was obtained in population households;
- Weak farm endowment with technical equipment, the agricultural machinery owned by farmers being most often morally and physically obsolete.
- Low level of education of the population employed in the sector, which adversely affects the structural transformation process and technological progress.
- Poorly diversified structure of the sown areas etc.

According to 2012 data, although it is not the most relevant indicator, given the high fluctuation of agricultural production due to drought in the respective year, the agri-food production valued about USD 875.3 million; representing 40% of total exports (Figure 2). The size of the share is impressive compared to other countries in the region, which may serve, including as an indicator of the country's international specialization in this sector.

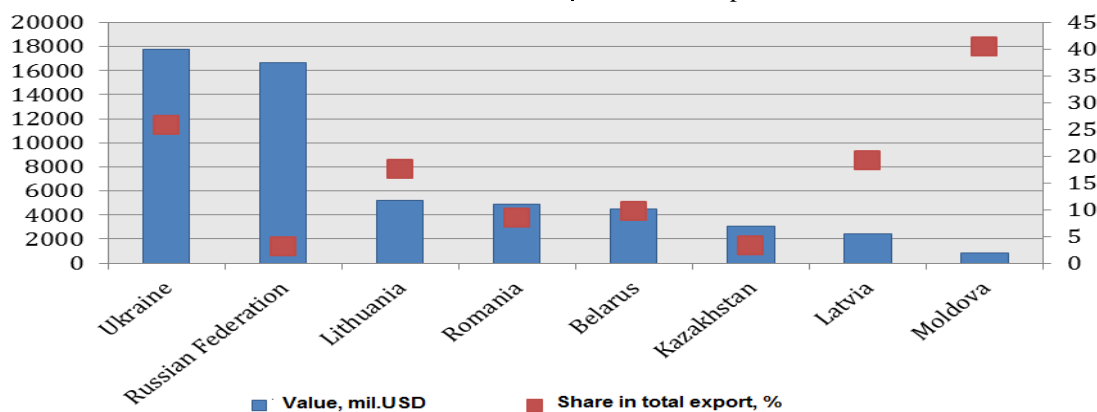

Fig. 2. Comerțul exterior cu produse agroalimentare în profil teritorial/

Fig. 2. Foreign trade with agri-food products in territorial profile

Sursa /Source: Conform datelor BNS al RM / According to the data of the NBS of the RM.

Principalele bunuri care contribuie la creșterea exporturilor produselor agroalimentare sunt vinul și mustul de struguri, distilatul de vin, nucile decojite, semințele de floarea soarelui și uleiul de floarea soarelui, merele și sucul de mere, zahăr ș.a.

O constrângere majoră pentru sector, care în anul 2006 a produs repercusiuni critice asupra acestuia și a ramurii viticole, în particular, este concentrarea geografică relativ înaltă a exporturilor de produse agroalimentare. Circa 27% din exporturile categoriei date de produse sunt orientate spre Federația Rusă.

În vederea evaluării competitivității exporturilor de produse agroalimentare pe piața vestică și a partenerilor comerciali din Uniunea Vamală din spațiul estic a fost calculat indicele de concentrare și diversitatea produselor exportate prin prisma numărului de categorii de produse exportate dezagregat la nivel de 4 cifre conform SA pe ambele piețe, inclusiv Turcia (Tabelul 2).

În Uniunea Vamală, Uniunea Europeană și Turcia, în anul 2012 au fost exportate 78,4% din total exportul produselor agroalimentare, ceea ce corespunde 688,9 mil. USD. Separat, 37,9% din exportul acestei categorii de produse au fost livrate spre piața Uniunii Vamale, 38,6% către UE și 1,8% către Turcia.

The main commodities contributing to increased exports of agri-food products are wine and grape must, wine distillate, shelled walnuts, sunflower seeds and sunflower oil, apples and apple juice, sugar, etc.

The relatively high geographic concentration of agri-food products is a major constraint for the sector, which produced critical repercussions on this and its wine industry, in particular in 2006. About 27% of exports of these categories of products are oriented towards Russian Federation.

In order to assess the competitiveness of agri-food exports to Western market and Customs Union trading partners in the Eastern area, the index on concentration and diversity of products exported from the point of view of the number of product categories exported in a disaggregated way at the level of 4 digits as per HS on both markets, including Turkey (Table 2) was calculated.

In 2012, 78.4% of total exports of agri-food products, which corresponds to USD 688.9 million were exported to the Customs Union, European Union and Turkey. Separately, 37.9% of exports of this product categories were delivered to the Customs Union market, 38.6% to the EU and 1.8% to Turkey.

Tabelul 2/ Table 2

**Numărul de produse exportate conform SA dezagregat la nivel de 4 cifre (2012) /
Number of products exported according to HS disaggregated at 4 digit level (2012)**

	Uniunea Vamală / Customs Union	Belarus/ Belarus	Kazakhstan/ Kazakhstan	Rusia / Russia	Turcia/ Turkey	UE 27 EU 27	Mondial/ Worldwide
Total nr. de produse exportate/ Total number of products exported	121	121	121	121	121	121	121
Numărul de poziții către destinația respectivă/ Number of positions to the respective destination	71	37	36	62	15	76	121

Sursa/ Source: Calculele autorului conform datelor WITS/ Author's calculations according to WITS data.

Mai întâi de toate, necesită a fi menționat, că valoarea exportului este distribuită, mai mult sau mai puțin în mărime egală între est și vest. Totodată, în timp ce în Uniunea Vamală din cele trei țări membre, aproximativ 71% din produsele agroalimentare merg spre Federația Rusă, în Uniunea Europeană, în anul 2012, pe principalele trei piețe de desfacere – România, Italia, Polonia erau livrate jumătate din exporturile către această destinație.

La fel, pe aceste piețe, în ansamblu se atestă un grad înalt de concentrare pe grupe de produse. În Uniunea Vamală, HHI constituia 0,25 în 2012, cu precădere datorită concentrării înalte a exporturilor în Belarus și Kazahstan, în plus pe aceste piețe fiind foarte limitată gama de produse exportate. Conform SA dezagregat la nivel de 4 cifre, din 121 categorii pentru care s-au înregistrat exporturi în anul 2012, în Belarus și Kazahstan au fost acoperite doar aproximativ 30-31% din numărul acestora.

Printre principalele categorii de produse exportate spre piața Uniunii Vamale se numără: vinul de struguri; merele; distilatele de vin; caisele, cireșele și persicii; strugurii; tomatele; carnea de vită proaspătă sau refrigerată, unele dintre acestea fiind exportate în mărime de 90% sau chiar 100% către această destinație [3]. În jur de 66% și, corespunzător, 61% din exportul către Belarus și Kazahstan a fost reprezentat de vinuri și

First of all, it should be mentioned that the value of exports is distributed more or less equally between East and West. At the same time, in the Customs Union with three member countries, approximately 71% of the agri-food products are going to the Russian Federation, in the European Union, in 2012, half of the exports were delivered to the three main markets – Romania, Italy, Poland.

Similarly, these markets, overall, show a high concentration by product groups. The Customs Union HHI in 2012 constituted 0.25, mainly due to the high concentration of exports to Belarus and Kazakhstan. In addition to this, the range of goods exported to these markets is very limited. According to HS disaggregated at 4 digit level, out of 121 categories registering exports in 2012, only about 30-31% of these were covered in Belarus and Kazakhstan.

Among the main categories of products exported to the Customs Union market are the following: grapes wine, apples, wine distillates, apricots, cherries and peaches, grapes, tomatoes, fresh or refrigerated beef, some of these being exported in the amount of 90% or even 100% to that destination [3]. Around 66% and accordingly, 61% of exports to Belarus and Kazakhstan was represented by

distilatele din vin.

Gradul de concentrare al produselor exportate în Uniunea Europeană, indică valori relativ mai mari comparativ cu situația atestată în Uniunea Vamală. În anul 2012, circa 43,5% din produsele agroalimentare exportate pe această piață erau formate din livrările de uleiuri din semințe de floarea soarelui și nuci. În același timp, per ansamblu, gama produselor exportate spre această destinație este puțin mai diversificată față de cea orientată spre piețele estice. Alte produse livrate spre piața europeană în cantități mai mari se regăsesc semințele de floarea soarelui; sucul din fructe; zahăr din trestie sau din sfeclă de zahăr și zaharoza pură din punct de vedere chimic, în stare solidă; vinul; boabele de soia și uleiuri din soia; produse de brutărie, de patiserie și biscuiți chiar cu cacao; porumbul ș.a.

Cât privește Turcia, deși în anul 2013, aceasta a intrat în topul principalelor 5 piețe de desfacere, exportul produselor agroalimentare, indică un grad de concentrare care se plasează între moderat și înalt, iar gama acestora a fost una foarte îngustă – 15 denumiri din clasificatorul SA dezagregat la nivel de 4 cifre, reprezentată, în fond, de produse exportate în formă brută. Printre primele 5 produse agroalimentare exportate care au reprezentat circa 84,1% din total au fost nucile, semințele de floarea soarelui, orzul, semințele de rapiță, grâul și meslinul.

Reieșind din cele menționate, constatăm că topul produselor exportate către UV și UE, cu anumite excepții se diferențiază. Cu excepția vinului, care se regăsește în topul principalelor 10 produse exportate atât spre est cât și spre vest, în Uniunea Vamală sunt livrate, preponderent, produse agricole în formă proaspătă: diverse fructe și legume, precum și carnea, care, de altfel, se exportă în proporții foarte mici sau, importul cărora este chiar restricționat în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, în UE sunt exportate atât culturi tehnice și cerealiere în formă brută cât și prelucrată, precum și alte produse ale industriei alimentare. În același timp, urmează a fi notat că, numărul categoriilor de produse pentru care Republica Moldova deține un avantaj comparativ relevant la export vizavi de Uniunea Europeană și Turcia, 58 și 62 categorii tarifare este semnificativ mai mic față de Uniunea Vamală – 86 categorii de tarifare.

În tabelul 3 sunt reprezentate rezultatele calculului indicelui de specializare a comerțului efectuat în baza clasificatorului SA dezagregat la nivel de 4 cifre utilizând formula lui Bella Balassa. Indicele se calculează prin raportarea ponderii sectoarelor unei țări în comerțul total, pe de o parte și a ponderii exporturilor mondiale din sectoarele corespunzătoare în exportul total mondial, pe de altă parte [4].

Rezumând principalele performanțe ale exportului de produse agroalimentare către aceste trei destinații ar putea fi reliefate câteva tendințe generale.

Uniunea Vamală este piața tradițională, care permite desfacerea a mai mult de o treime din exportul moldovenesc de produse agroalimentare, iar importurile reduse dinspre această destinație permit, menținerea unei balanțe comerciale pozitive, a cărei valoare în anii 2010-2012 a depășit 200 mil. USD. Totodată, comerțul bilateral cu aceste state a cunoscut o temperare vizibilă în ultimii ani, ritmul mediu anual de creștere în perioada 2006-2012, plasându-se cu mult sub nivelul mediu general. La fel și concentrarea geografică înaltă determină un grad sporit de volatilitate a exporturilor către Uniunea Vamală.

wines and wine distillates.

The concentration degree of products exported to the European Union, indicate relatively higher values compared to the situation registered in the Customs Union. In 2012, about 43.5% of agri-food products exported to this market consisted of supplies of oil from sunflower seeds and nuts. At the same time, overall, the range of products exported to this destination is a bit more diversified compared to that directed towards the Eastern markets. Other products shipped to the European market in larger quantities are sunflower seeds, fruit juice, sugar made of cane or sugar beet and chemically pure sucrose in solid form, wine, soybeans and soybean oils, bakery, confectionery and biscuits even with cocoa, corn, etc.

As for Turkey, while in 2013, it entered the top five major markets, the export of agri-food products indicates a degree of concentration that is placed between moderate and high, and their range was very narrow - 15 titles from HS classifier disaggregated at 4 digit level, represented, in fact, by the products exported in raw form. Among the top five exported agri-food products represented about 84.1 % of the total were nuts, sunflower seeds, barley, rapeseed, wheat and meslin.

Based on those mentioned above, we can see that the top products exported to the CU and the EU, differ with some exceptions. With the exception of wine, which is among the top 10 main products exported both eastwards and westwards to the Customs Union predominantly agricultural products in fresh form are delivered: various fruits and vegetables, and meat, which is exported in very small quantities, or which import is even restricted in the European Union. On the other hand, both technical and cereal crops in a processed or raw form as well as other products of the food industry are exported to the EU. At the same time, it should be noted that the number of product categories for which the Republic of Moldova has a revealed comparative advantage (RCA) to export across the European Union and Turkey, 58 and 62 tariff categories is significantly lower than Customs Union – 86 tariff categories.

Table 3 shows the results of calculating the trade specialization index performed based on HS classifier disaggregated at 4 digit level using Bella Balassa's formula. The index is calculated by dividing a country's sectors share to total trade, on the one hand and the share of world exports in the corresponding sectors in the worldwide total exports, on the other hand [4].

Summarizing the main performance of agri-food products exports to these three destinations, several general trends could be outlined.

The Customs Union is the traditional market, enabling selling more than a third of Moldovan exports of agri-food products and the reduced imports from these destination permit to maintain a positive balance of trade, which value exceeded USD 200 million in 2010-2012. However, the bilateral trade with these countries has experienced a noticeable slowdown in recent years, the average annual growth in the period 2006-2012 placing it well below the overall average. Similarly, the high geographic concentration determines a high degree of volatility of exports to the Customs Union.

Tabelul 3/ Table 3

Produsele în comerțul cărora Republica Moldova deține un avantaj comparativ relevat pozitiv la nivel mondial și față de partenerii din Uniunea Vamală, Uniunea Europeană și Turcia (2012) / Products, in the trade of which the Republic of Moldova has a revealed positive comparative advantage worldwide and in relation to the partners from the Customs Union, European Union and Turkey (2012)

	Mondial /Worldwide	Uniunea Vamală/ Customs Union	Belarus/ Belarus	Kazahstan/ Kazakhstan	Federația Rusă/ Russian Federation	UE-27/ EU 27	Turcia / Turkey
1206	13,0	165,8	1747,0	212,9	148,2	82,7	50,7
2307	5,6	+	+	+	+	45,3	201,1
0802	5,2	1180,4	2197,6	1130,3	1142,9	129,0	5,7
1512	4,6	14,5	385,7	85,8	11,8	68,9	13,6
0809	3,6	2094,6	147,7	39983,2	215273,2	28,9	8,4
2204	2,7	10101,5	1826,8	145838,1	13185,6	15,8	1081,6
0808	2,7	291,2	20,8	23170,4	9602,9	24,8	60,0
0205	1,7	766,9	+	+	606,9	14,1	+
2001	1,7	78,2	7,2	1817,6	253,4	16,6	1,6
2208	1,4	75,7	37,5	1834,5	70,2	8,4	161,5
2009	1,4	210,5	222,1	1219,1	183,0	12,6	11,3
2206	1,3	435,2	55,2	+	762,1	9,4	814,1
2306	1,3	7,5	22,7	11,7	6,6	16,1	214,3
1703	1,1	7,7	10,6	18,9	6,8	20,0	2818,2
0806	1,1	1020,5	135,5	496,6	4232,9	16,6	1,5
2105	1,0	30,1	9,9	582,9	30,5	5,4	9,4
2005	1,0	71,2	30,4	1074,9	68,1	7,4	5,5

Sursa /Source: Calculele autorului conform datelor WITS/ Author's calculations according to WITS data.

Notă: A fost marcat cu „+” acele poziții pentru care avantajul comparativ al Republicii Moldova față de partenerii menționați rezultă, preponderent din lipsa exporturilor pe aceste poziții tarifare a țărilor date.

Note: Those positions for which the comparative advantage of the Republic of Moldova compared to the partners referred stems, mainly from the lack of exports of these countries as per these tariff headings were marked with “+”.

Exporturile cu produse agroalimentare au înregistrat o dinamică relativ înaltă în această perioadă (Tabelul 4). Este relevant faptul că Republica Moldova exportă în țările occidentale și produse cu o valoare adăugată mai înaltă. Totodată exporturile rămân a fi înalt concentrate, unele produse fiind chiar restricționate pe această piață, din cauza nerespectării de către producătorii autohtoni a cerințelor de calitate europene. Se resimte o presiune din partea importurilor care au fost, la fel, în creștere, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, fiind totodată superior nivelului de 100%.

Exports of agri-food products registered a relatively high dynamic during this period (Table 4). It is relevant that the Republic of Moldova exports to the Western countries also products with higher added value. At the same time, the exports remain highly concentrated; some products being even restricted on this market because of the failure of the domestic producers to comply with the European quality requirements. A pressure from imports that were also growing is felt; at the same time, the degree of coverage of imports by exports, being superior to the 100% level.

Tabelul 4/ Table 4

Ritmul de creștere al comerțului exterior al Republicii Moldova, (media anuală, 2006-2012), %/ Growth rate of the foreign trade of the Republic of Moldova, (annual average, 2006-2012), %

Direcția fluxului comercial / Direction of trade flows	Export	Import
MD total	7,1	17,0
MD - UE	18,8	15,6
MD - Turcia	100,1	28,1
MD - UV	2,7	11,7

Sursa/Source: Calculele autorului conform datelor WITS /Author's calculations according to WITS data.

Mai multe studii efectuate anterior, indică asupra faptului că chiar și în prezentele condiții exportatorii autohtoni nu pot beneficia pe deplin de regimul preferențial existent. Cea mai mare constrângere în acest sens este capacitatea redusă a

Several previous studies indicate that even in these conditions, the local exporters cannot fully benefit from the existing preferential regime. The biggest constraint in this regard is their low capacity to adjust to the European

acestora de a se ajusta standardelor europene de calitate. Deși, de mai mulți ani Republica Moldova a început modernizarea infrastructurii calității, acest proces este unul costisitor, care necesită timp.

Inclusiv din acest considerent, sectorului agroalimentar i-a fost acordat un rol aparte în negocierea acordului, atât cât privește importul în Republica Moldova, cât și în UE. Astfel conform Acordului de Asociere, titlului V - dedicat comerțului și aspectelor legate de comerț și anexelor ce vizează acest titlu, odată cu semnarea Acordului părțile vor acorda acces liber reciproc pe piață pentru produsele originare din Republica Moldova și UE, cu anumite excepții.

Liberalizarea importurilor de produse agro-alimentare din Uniunea Europeană și Turcia ar însemna eliminarea tarifelor vamale la import, ceea ce ar corespunde unei reduceri a prețurilor produselor importate cu aproximativ 10% în cel mult 10 ani. Conform datelor OMC, în anul 2012, media simplă a tarifului MFN în Republica Moldova pentru această categorie de produse a constituit 10,5%. Pe categorii aparte, tariful mediu simplu a constituit: 14,7% pentru produsele animaliere, 12,8% - fructele și legumele, 10,2% - cerealele și produsele din acestea, 13% - băuturile și tutunul. În particular pentru vinuri, pentru un litru importat se percepe o taxă vamală de 0,5 euro ș.a.

Deși, presiunea concurențială va aduce avantaje consumatorilor locali, tot aceasta ar putea, influența nivelul veniturilor acestora, dat fiind nivelul înalt de ocupare al populației în sectorul agricol. Eliminarea oricăror instrumente de protecție ale sectorului, fără a spori imunitatea acestuia ar putea cauza creșterea șomajului, iar calificarea relativ slabă și pregătirea profesională redusă a muncitorilor disponibilizați ar putea crea probleme în reorientarea acestora spre alte sectoare.

Pe piața Uniunii Vamale sunt exportate circa 38% din produsele agroalimentare tranzacționate în exterior de către Republica Moldova. Aceasta este piața exclusivă de desfacere pentru unele produse vegetale și din carne. Iar aderarea la Uniunea Vamală care implică, nemijlocit eliminarea controalelor la frontierele interne, ar putea contribui la facilitarea comerțului cu aceste categorii de produse. La fel, eliminarea taxelor de export ale țărilor membre pentru diverși combustibili, cu precădere pentru gazul natural rusesc, ar putea reduce din costurile producătorilor agricoli.

Totodată, în cazul în care Republica Moldova ar fi aderat la Uniunea Vamală, ar trebui luate în considerație anumite costuri pe care le-ar genera acest proces. Mai întâi de toate, ținând cont de faptul că aderarea la Uniunea Vamală ar însemna un tarif vamal și regim comercial comun, titlul de membru al UV este incompatibil cu ALSAC pe care Republica Moldova intenționează să-l semneze cu Uniunea Europeană. La fel, aceasta ar putea avea cel mai probabil ca efect neprelungirea Preferințelor comerciale autonome acordate de către aceasta ceea ce ar afecta considerabil exporturile de produse agroalimentare pe piața vestică. Astfel, dacă în prezent, cu anumite excepții, în cadrul preferințelor comerciale autonome, exporturile de produse agroalimentare beneficiază de acces liber pe piața UE, anularea preferințelor comerciale autonome ar însemna impunerea produselor moldovenești la intrarea pe piața UE unui tarif mediu de circa 13,2%. Exporturile de produse agroalimentare în UV reflectă un grad înalt de concentrare geografică, acest fapt sporind

quality standards. Although for many years, the Republic of Moldova has started upgrading the quality infrastructure; this process is costly and time consuming.

Including due to this reason, the agri-food industry has been given a special role in negotiating the agreement, both regarding the import in the Republic of Moldova and in the EU. Thus, according to the Association Agreement, Title V - dedicated to the trade and trade-related areas and annexes aimed at this title, by signing this Agreement, the parties will grant each other free market access for products originating in the Republic of Moldova and the EU, with some exceptions.

Liberalization of imports of agri-food products in the European Union and Turkey would mean the elimination of import customs tariffs, which would correspond to a reduction in the price of imported goods by about 10% within maximum 10 years. According to the WTO data, in 2012, the simple average of MFN tariff in the Republic of Moldova for this product category was of 10.5%. Based on separate categories, the simple average tariff was of: 14.7% for animal products, 12.8% - fruits and vegetables, 10.2% - cereals and cereal products, 13% - beverages and tobacco. In particular for wines, for one liter of imported wine, a duty of 0.5 euro is levied etc.

Although competitive pressure will bring benefits to the local consumers, this might also influence their income levels, given the high level of employment of the population in agriculture. Removal of any protection tools for this sector without increasing its immunity could cause higher unemployment and relatively low qualifications and reduced training of the workers could create problems in their reorientation towards other sectors.

About 38 % of agri-food products traded outside the Republic of Moldova is exported to the Customs Union market. This is an exclusive market for the sale of some plant and meat products. And joining the Customs Union involving immediate abolition of controls at the internal borders, could contribute to the facilitation of trade in these product categories. Similarly, elimination of export duties of the member countries for various fuels, especially for the Russian natural gas, could reduce the costs for farmers.

However, if the Republic of Moldova accedes to the Customs Union, certain costs that would result from this process should be taken into account. First of all, considering that joining the Customs Union would mean a common customs tariff and trade regime, the CU membership is incompatible with DCFTA, which the Republic of Moldova intends to sign with the European Union. Similarly, it could most likely have the effect of non-renewal of autonomous trade preferences granted by this, which would significantly affect exports of agricultural products on the western market. In this way, if currently, with certain exceptions, within the autonomous trade preferences, the exports of agri-food products enjoy free access to the EU market, then the cancelation of the trade preferences would mean imposing on Moldovan products entering the EU market an average tariff of about 13.2 %. Exports of agri-food products in UV reflect a high degree of geographical concentration, this increasing the

volatilitatea exportului, dar și a activității sectorului la diverse șocuri parvenite din exterior. Iar după cum arată și experiența anului 2006, astfel de șocuri pot avea uneori consecințe fatale asupra unor subramuri ale agriculturii și ale industriei alimentare.

Concluzii. Agricultură este unul dintre sectoarele care asigură o contribuție încă majoră pentru asigurarea creșterii economiei naționale. În același timp, în ultimii ani evoluția sa indică o volatilitate relativ, înaltă, care determină și oscilațiile mari în ritmurile de creștere economică. Din acest considerent, dar și din importanța sectorului dat pentru asigurarea dezvoltării regiunilor rurale și a securității alimentare a țării, dezvoltarea agriculturii trebuie să dețină un rol aparte în politica economică a statului. Regenerarea sectorului și sporirea competitivității acestuia pe plan extern necesită măsuri radicale ce ar produce modificări de fond în structura acestuia. Semnarea Acordului de Asocieră cu UE, ar putea reprezenta un instrument de stimulare a acestui proces, însă crearea ZLSAC va prezenta anumite provocări pentru sector, care urmează a fi abordate corect, pentru a nu se transforma în riscuri.

volatility of exports, and sector activity to various external shocks. And as shown by the experience of 2006, such shocks can sometimes have fatal consequences on some sub-sectors of agriculture and food industry.

Conclusions. Agriculture is one of the sectors that still provide a major contribution to ensuring the growth of the national economy. At the same time, in recent years, its evolution indicates a relatively high volatility, which also causes large oscillations in economic growth rates. For this reason, but also due to the importance of this sector to ensure development of rural areas and the country's food security, the agricultural development must have a special place in the economic policy of the state. Regeneration of the sector and increase in its competitiveness abroad requires some radical measures that would produce changes in its structure. The signing of the Association Agreement with the EU could serve as instrument to stimulate this process, but the DCFTA establishment will present some challenges for the sector, which are to be properly addressed, for this not to turn into risks.

Referințe bibliografice / References

1. CHAUFFOUR, J.-P., MAUR, J.-C. *Preferential Trade Agreement Policies for Development*. Washington, 2011. 511 p. ISBN 978-0-8213-8643-9.
2. CHISTRUGA, M., CLIPA, V., FALA, A. *Analiza performanțelor exporturilor Republicii Moldova prin prisma regimurilor preferențiale de comerț*. Chișinău: IEFS, 2010. 44 p.
3. CLIPA, V. Republic of Moldova: challenges and prospects on the accession to the Customs Union Russia - Kazakhstan-Belarus vs. concluding the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with the European Union. Chișinău: INCE, 2013 [accesat 27 august 2014]. Disponibil: <http://iefs.md/ro/activitatea-ince/publicatii/356-republic-of-moldova-challenges-and-prospects-on-the-accession-to-the-customs-union-russia-kazakhstan-belarus-vs-concluding-the-deep-and-comprehensive-free-trade-agreement-with-the-european-union.html>
4. INTERNATIONAL TRADE CENTER. Trade competitiveness map: Benchmarking national and sectoral trade performance [accesat 27 august 2014]. Disponibil: <http://legacy.intracen.org/appli1/TradeCom/Documents/TradeCompMap-Trade%20PerformanceHS-UserGuide-EN.pdf>

Recomandat spre publicare: 23.07.2014